

V. DIE SCHLUSSKAPITEL VON BUCH 2 DER *INSTITUTIO ORATORIA*

Überblick über die Schlusskapitel von Buch 2 der *Institutio oratoria*

2,15	Quid sit rhetorice et quis eius finis
2,16	An utilis
2,17	An ars
2,18	Ex quibus artibus
2,19	Natura an doctrina plus ei conferatur
2,20	An virtus rhetorice
2,21	Quae materia eius

1. Die rein technische Definition der Rhetorik (Quint. inst. 2,15,3-11)

Hi fere aut in persuadendo aut in dicendo apte ad persuadendum positum orandi munus sunt arbitrati: id enim fieri potest ab eo quoque, qui vir bonus non sit. Est igitur frequentissimus finis: „rhetoricen esse vim persuadendi“. [...] Apud Platonem quoque Gorgias [...] idem fere dicit, sed hanc Plato illius opinionem vult accipi, non suam. Cicero pluribus locis scripsit officium oratoris esse dicere apposite ad persuadendum, in rhetoricis etiam [...] finem facit persuadere. Verum et pecunia persuadet et gratia et auctoritas dicentis et dignitas, postremo aspectus etiam ipse sine voce, quo vel recordatio meritorum cuiusque vel facies aliqua miserabilis vel formae pulchritudo sententiam dictat. [...]

Ideoque diligentiores sunt visi sibi, qui, cum de rhetorice idem sentirent, existimarunt eam vim dicendo persuadendi. [...] Sed ne hoc quidem satis est comprehensum: persuadent enim dicendo vel ducunt in id quod volunt alii quoque, ut meretrices, adultores, corruptores.

2. Die rein stoische Definition der Rhetorik (Quint. inst. 2,15,33f.)

Nos autem ingressi formare perfectum oratorem, quem in primis esse virum bonum volumus, ad eos, qui de hoc opere melius sentiunt, revertamur. Rhetoricen autem quidam eandem civilitatem esse iudicaverunt, Cicero (inv. 1,6) scientiae civilis partem vocat (civilis autem scientia idem quod sapientia est), quidam eandem philosophiam, quorum est Isocrates. Huic eius substantiae <Cleanthis> maxime conveniet finitio rhetoricen esse bene dicendi scientiam. Nam et orationis omnes virtutes semel complectitur et protinus etiam mores oratoris, cum bene dicere non possit nisi bonus. Idem valet Chrysippi finis ille ductus a Cleanthe „scientia recte dicendi“.

3. Das Ziel der Rhetorik (Quint. inst. 2,17,19-29)

Ego rhetorice nonnumquam dicere falsa pro veris confitebor, sed non ideo in falsa quoque esse opinione concedam, quia longe diversum est ipsi quid videri et ut alii videatur efficere. Nam et imperator falsis utitur saepe [...] Et praestabit hunc [sc. finem] semper orator: Semper enim bene dicit. [...] Noster orator arsque a nobis finita non sunt posita in eventu; tendit quidem ad victoriam, qui dicit, sed cum bene dixit, etiam si non vincat, id, quod arte continetur, effecit. Nam et gubernator vult salva nave in portum peruenire; si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator [...] Ita oratori bene dixisse finis est. Nam est ars ea, ut post paulum clarius ostendemus [inst. 2,18], in actu posita, non in effectu. Ita falsum erit illud quoque quod dicitur, artes scire quando sint finem consecutae, rhetorice nescire: Nam se quisque bene dicere intellet. Uti etiam vitii rhetorice, quod ars nulla faciat, criminantur, quia et falsum dicat et affectus moveat. Quorum neutrum est turpe, cum ex bona ratione proficiscitur, ideoque nec vitium; nam et mendacium dicere etiam sapienti aliquando concessum est, et affectus, si aliter ad aequitatem perducere iudex non poterit, necessario movebit orator: imperiti enim iudicant et qui frequenter in hoc ipsum fallendi sint, ne errent. Nam si mihi sapientes iudices dentur, sapientium contiones atque omne consilium, nihil invidia valeat, nihil gratia, nihil opinio praesumpta falsique testes, perquam sit exiguus eloquentiae locus et prope in sola delectatione ponatur. Sin et audientium mobiles animi et tot malis obnoxia veritas, arte pugnandum est et adhibenda, quae prosunt: neque enim qui recta via depulsus est reduci ad eam nisi alio flexu potest.

4. Die drei Formen der Artes (Quint. inst. 2,18)

	Kennzeichen	Beispiel
artes theoreticae	inspectio, id est cognitio et aestimatio rerum; intellectus rei	Astronomie
artes practicae vel activae vel administrativae	actus; nihil post actum operis	Tanzkunst
artes poieticae vel effectivae	effectus; opus	Malerei

(2b) Fere iudicandum est rhetorice in actu consistere: hoc enim, quod est officii sui, perficit; atque ita ab omnibus dictum est. (3) Mihi autem videtur etiam ex illis ceteris artibus multum adsumere. Nam et potest aliquando ipsa rei per se inspectione esse contenta. Erit enim rhetorice in oratore etiam tacente, et si desierit agere vel proposito vel aliquo casu impeditus, non magis desinet esse orator quam medicus, qui curandi fecerit finem. (4) Nam est aliquis ac nescio an maximus etiam ex secretis studiis fructus ac tum pura voluptas litterarum, cum ab actu, id est opera, recesserunt et contemplatione sui fruuntur. (5) Sed effectivae quoque aliquid simile scriptis orationibus vel historiis, quod ipsum opus in parte oratoria merito ponimus, consequetur. Si tamen una ex tribus artibus habenda sit, quia maxime eius usus actu continetur atque est in eo frequentissima, dicatur activa vel administrativa; nam et hoc eiusdem rei nomen est.

5. Quint. inst. 2,20,9f.

Quod si ea in quoque animalium est virtus, qua praestat cetera vel pleraque, ut in leone impetus, in equo velocitas, hominem porro ratione atque oratione excellere ceteris certum est. Cur non tam in eloquentia quam in ratione virtutem eius esse credamus, recteque hoc apud Ciceronem dixerit Crassus: „est enim eloquentia una quaedam de summis virtutibus“, et ipse Cicero sua persona cum ad Brutum in epistulis tum aliis etiam locis virtutem eam appellet. „At prooemium aliquando ac narrationem dicet malus homo et argumenta sic, ut nihil sit in iis requirendum.“ Nam et latro pugnabit acriter, virtus tamen erit fortitudo, et tormenta sine gemitu feret malus servus, tolerantia tamen doloris laude sua non carebit. Multa fiunt eadem, sed aliter.